

Юрченко С.М.*

МІЖНАРОДНИЙ І ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД РЕГУЛЮВАННЯ ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

У статті розглядаються проблемні аспекти міжнародного і національного регулювання зовнішньоекономічної діяльності, аналізуються шляхи його вдосконалення.

Ключові слова: світове господарство, правове регулювання зовнішньоекономічної діяльності.

В статье рассматриваются проблемные аспекты международного и национального регулирования внешнеэкономической деятельности, анализируются пути его усовершенствования.

Ключевые слова: мировая экономика, правовое регулирование внешнеэкономической деятельности.

The problems of international and domestic regulation of international economic relations are observed and the ways of its improvement are analyzed in the article.

Key words: world economy, legal regulation of international economic relations.

Актуальність теми дослідження. Регулювання економічних відносин є надзвичайно складною проблемою всередині кожної держави. Жодна держава не відмовляється від управління економікою, адже економіка має фундаментальне значення для існування суспільства. Навіть ліберальні держави виробляють загальні правові умови економічної діяльності. Держава зобов'язана, принаймні, забезпечити функціонування економічної системи через надання гарантії суб'єктам господарської діяльності.

В умовах глобалізації світогосподарських зв'язків рух мобільних факторів виробництва (робочої сили, технологій та капіталів) а також рух товарів та послуг набувають транснаціонального характеру. Ці відносини потребують відповідної правової регламентації, яка може бути створена завдяки координації політик держав.

Доктринальна розробка проблематики. Німецький юрист Рольф Штобер, виходячи з важливості стабільного економічного розвитку, обґрунтовує необхідність виокремлення окремої галузі права – господарсько-адміністративного, а для регулювання зовнішньоекономічної діяльності зокрема – формування зовнішньоекономічного адміністративного права. На його думку, необхідність у господарсько-адміністративному праві виникає коли держава має намір впорядкувати відносини господарюючих суб'єктів [6].

У вітчизняній доктрині теж обґрунтовується виокремлення окремої галузі права, предметом регулювання якої є відносини у сфері зовнішньоекономічної діяльності [5].

* кандидат юридичних наук, доцент кафедри міжнародного права і порівняльного правознавства Київського міжнародного університету

Проте, термін «зовнішньоекономічне право» ще не увійшов у науковий і нормативний обіг, і його закріплення потребує вирішення цілого кола питань [1].

Мета і завдання статті. Отже, метою цієї статті є здійснити комплексний аналіз джерел правового регулювання зовнішньоекономічної діяльності, а також дослідити можливість формування права зовнішньоекономічної діяльності як окремої галузі в національній системі права, і проаналізувати перспективи формування системи міжнародно-правового регулювання зовнішньоекономічних зв'язків.

В умовах інтеграції та глобалізації, внаслідок міжнародного поділу праці на основі теорії відносних переваг світ перетворився у «глобальне село», де сукупність економік окремих держав становлять єдину взаємозалежну систему – світове господарство. Держави, регіони і компанії діють як глобальні гравці, конкуруючи між собою за інвестиції, технології і ринки збуту. Залучення іноземних інвестицій, створення дочірніх компаній за кордоном, реєстрація в офшорних юрисдикціях дозволяє значно зменшити вплив певного національного регулювання на бізнес. Юрисдикція держави щодо суб'єктів господарювання, які діють на її території звужується. Окрім того, транскордонна господарська діяльність зачіпає інтереси принаймні двох держав, що вже викликає необхідність узгодження норм і стандартів у відповідній сфері.

Вплив національного регулювання на господарюючих суб'єктів зменшується пропорційно розширенню видів і форм їх зовнішньоекономічної діяльності. Тому для досягнення загального блага держави змушені виробляти уніфіковані правила регулювання на міжнародно-правовому рівні.

Глобалізація економіки потребує спрощення міжнародних відносин шляхом глобалізації права [6]. Ця ідея знайшла своє відображення в універсальних об'єднаннях галузевого характеру, наприклад, у Світовій Організації Торгівлі або в діяльності Багатостороннього агентства з гарантування інвестицій і Міжнародного центру з врегулювання інвестиційних спорів. Проте більших успіхів наразі досягнуто в межах регіональних інтеграційних об'єднань економічного характеру у формі зон вільної торгівлі (NAFTA) і митних союзів (Митний союз Росії, Білорусі і Казахстану). Оскільки найвищого рівня інтеграції нині досягнуто в Європейському Союзі, то доцільно дослідити саме його практику регулювання міждержавних господарських зв'язків.

Члени ЄС передали значну частину своїх суверенних прав Європейським Співтовариствам, що обумовило існування європейського права, яке діє в державах-членах як внутрішньодержавне і має абсолютний пріоритет перед національними нормами, які йому суперечать.

Поширене в науково-практичному вжитку словосполучення *acquis communautaire* охоплює все, що Європейський Союз набув у правовому і політичному розумінні та зафіксував документально. *Acquis communautaire* – надбання Співтовариства, яке ще називають зводом правил і вимог, або законодавством Співтовариства [2].

Концепція *acquis communautaire* стосується насамперед регулювання спільного (внутрішнього) ринку ЄС та його основних чотирьох свобод (свободи пересування для товарів, осіб, капіталу та послуг), спільної політики членів ЄС у основних галузях (сільське господарство, торгівля, конкуренція, транспорт та ін.), а також заходів із захисту найбільш вразливих регіонів та верств населення – тобто економічного права ЄС.

Економічне право ЄС є основоположним, визначальним елементом права ЄС в цілому.

Штобер Р. вважає, що економічне право ЄС як би нашаровується на право держав-членів і значною мірою витісняє його. Таким чином, на його думку, здійснюється дена-

ціоналізація адміністративного регулювання господарських відносин. Це підтверджується оцінками експертів, відповідно до яких близько 80 % положень, які регулюють господарські відносини в державах-членах, обумовлені вимогами економічного права ЄС [6].

Джерелами права ЄС, як відомо, є установчі договори (первинне законодавство), міжнародні договори Європейських Співтовариств з третіми державами і міжнародними організаціями і документи, прийняті органами Співтовариств (вторинне право).

Дія установчих документів ЄС, як правило, поширюється лише на держави, але вони можуть бути джерелом прав і обов'язків для громадян, але за дотримання двох умов. По-перше, норма європейського права повинна мати чіткий зміст, наприклад, чітко закріплювати певний обов'язок. По-друге, даний обов'язок не повинен обумовлюватися якимись вимогами і не повинен конкретизуватися в актах органів ЄС, або держав-членів. Такими, наприклад, є закріплені у Договорі про ЄС основоположні свободи пересування товарів, послуг, осіб і капіталів [4].

До вторинного права належать регламенти і директиви. Регламенти ЄС підлягають прямому застосуванню нарівні з національним законодавством. Основна сфера їх застосування – аграрне, митне, зовнішньоекономічне і екологічне регулювання, а також регулювання виробництва і обігу медичних препаратів. Так, у Німеччині регламенти ЄС визначаються як заборони, встановлені законом, і договори, які їх порушують вважаються нікчемними [4].

Важливу роль у договірній практиці відіграють регламенти, про типові умови. Також шляхом прийняття регламенту було введено нові європейський суб'єкти приватного права – Європейське акціонерне товариство і Європейське об'єднання економічних інтересів. Особливістю є те, що відповідно до Регламенту створюється наднаціональна компанія. У сфері регулювання діяльності компаній в ЄС було прийнято вже три Регламенти, два з яких доповнюються Директивами: Регламент Ради 85/2137/ЄЕС від 25 липня 1985 р. про Європейське об'єднання економічних інтересів; Регламент Ради 2001/2157/ЄС від 8 жовтня 2001 р. про Статут європейської компанії (SE); Директива 2001/86/ЄС від 8 жовтня 2001 р., що доповнює Статут Європейської компанії стосовно участі працівників; Регламент Ради (ЄС) № 1435/2003 від 22 липня 2003 р. про Статут Європейського Кооперативного Товариства (SCE) (ЄКТ); Директива Ради 2003/72/ЄС від 22 липня 2003 р., яка доповнює Статут Європейського Кооперативного Товариства стосовно залучення працівників.

Директиви, на відміну від регламентів, не можуть безпосередньо застосовуватися в державах-членах і потребують трансформації. Важливе значення мають директиви у сфері захисту прав споживачів, банківські директиви, директиви щодо страхової діяльності, платоспроможності і банкрутства, інвестування.

Отже, стосовно системи регулювання зовнішньоекономічних зв'язків, то економісти, такі як Адам Сміт, і філософи, як Девід Юм та Еммануїл Кант, уже давно обґрунтували необхідність міжнародного економічного права для захисту демократичного миру та верховенства права у міжнародних економічних відносинах. Прогресивний розвиток права ЄС – від секторальної торгової угоди щодо вугілля і сталі до митного союзу, економічного і валютного союзу, з наднаціональними гарантіями фундаментальних прав людини, демократії та верховенства права для мільйонів «громадян Союзу» – здається, підтверджує передбачення Канта, що взаємна зацікавленість у міжнародній комерції «раніше чи пізніше заволодіє кожною людиною, і війна на зможе виникнути у такому суспільстві» [7].

Висновки і пропозиції. Таким чином, використання ефективного досвіду Європейського Союзу у сфері адміністративного регулювання господарської діяльності, у тому числі зовнішньоекономічної, може посприяти як вдосконаленню і кодифікації законодавства України у сфері зовнішньоекономічної діяльності, так і вдосконаленню безпосереднього державного управління і контролю за діяльністю суб'єктів ЗЕД в Україні. А це. В свою чергу посприє покращенню умов ведення бізнесу і притоку інвестицій.

Література

1. Вершинин А.П. Внешнеэкономическое право. Введение в правовое регулирование внешнеэкономической деятельности. – М.: Издательство НОРМА (Издательская группа НОРМА – ИНФРА-М), 2001. – 256 с. – (Краткие учебные курсы юридических наук). ISBN ISBN
2. Грицяк І.А. Право і інституції Європейського Союзу: Навчальний посібник. – К.: «К.І.С.», 2004. – 260 с.
3. Минюк Д.І. Організаційно-правові аспекти протидії правопорушенням у сфері зовнішньоекономічної діяльності 2007р. Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.07 – адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право. – Національний університет державної податкової служби України – Ірпінь, 2007.
4. Основы германского и международного экономического права. Учебное пособие / Х.Й. Шмидт-Тренц, Ю. Плате, М. Пашке и др. – СПб. : Издательский Дом С.-Петербур. гос. ун-та, Издательство юридического факультета СПбГУ, 2007. – 736 с. ISBN 978-5-9645-0085-8 (в пер.)
5. Сміян Л.С., Нікітін Ю.В. Правові основи інвестиційної та інноваційної діяльності. Кримінологічний аспект: Навчальний посібник. К.: КНТ, 2006. – 368 с. ISBN 966-373-103-6
6. Штобер, Рольф. Хозяйственно-административное право. Основы и проблемы. Мировая экономика и внутренний рынок = Allgemeines- und Wirtschaftsverwaltungsrecht. Grundlagen des Wirtschaftsverfassungs- und Wirtschaftsverwaltungsrechts, des Weltwirtschafts- und Binnenmarktrechts; пер. с нем. – М.: Волтерс Клувер, 2008. – 400 с.
7. Petersmann, Ernst-Ulrich 'Time for a United Nations «Global Compact» for Integrating Human Rights into the Law of Worldwide Organizations: Lessons from European Integration', 13 EJIL (2002) 621.